

Posudek na diplomovou práci Bc. Aleny Charamzové

Kontakty krajanů ze SRN a Rakouska s Československem 1947-1967

(FHS UK, 2013, 85 s. rukopisu)

Magisterská diplomová práce Aleny Charamzové zkoumá problematiku kontaktů našich krajanů usazených v Rakousku a bývalém Západním Německu s Československem. Hlavním cílem jejího bádání bylo zjistit, jak krajané z těchto oblastí vnímali režim nastolený v Československu po únoru 1948 a jakému ideologickému působení byli z československé strany vystaveni, přičemž k volbě Rakouska a NSR vedl diplomantku „zájem o vystižení kontrastu právě mezi Západem a Východem“ (s. 9). Časově téma vymezila léty 1947 až 1967.

Charamzová opírá svou práci především o archivní materiály. K výzkumu využila v první řadě fond Československý ústav zahraniční (ČÚZ) uložený v Národním archivu v Praze, dále fondy archivu MZV ČR (teritoriální odbory Rakousko a NSR) a konečně pracovala i s dobovým tiskem (časopis „Československý svět“ vydávaný samotným ČÚZ). V případě fondu ČÚZ je třeba zdůraznit, že se jedná o badatelsky dosud nevyužitý materiál; v této souvislosti je třeba jednoznačně ocenit diplomantčino pionýrské úsilí.

Práce je přehledně a logicky strukturována. V úvodu autorka jasně vymezuje předmět svého bádání a formuluje výzkumné otázky (jak československý režim ideologicky působil na krajany; jakou formou ČÚZ udržoval s krajany a krajanskými organizacemi kontakt; čím se vyznačovala jejich korespondence a návštěvy Československa) a zasazuje své téma do historického kontextu, když popisuje poválečný vývoj v obou sledovaných oblastech a proměny československé zahraniční politiky po únoru 1948.

Třebaže Charamzová, jak píše v úvodu, původně zamýšlela pracovat metodou orální historie, v okamžiku, kdy se jí nepodařilo splnit původně stanovená kritéria (minimální počet narátorů), modifikovala výzkumný plán a nadále pracovala jen s písemnými prameny. Tento její krok hodnotím pozitivně a spatřuji v něm známku vyžralého přístupu ke studiu vůbec: v případě, že se jedna metoda ukáže jako nedostatečná, nevhodná či neaplikovatelná, vypomohu si jinou.

V následující kapitole diplomantka jednak poskytuje zasvěcený přehled o současném stavu výzkumu, jednak se zevrubně (a dle mého názoru úspěšně) věnuje kritice pramenů, se kterými pracovala. Mimo jiné zde prokazuje schopnost reflektovat jejich ideologickou zatíženost.

Následně (v kapitolách 2 a 3) Charamzová pojednává o historii ČÚZ a o vývoji krajanského osídlení v Německu a Rakousku.

Zde v pasáži o poválečném utváření ČÚZ (s. 26) postrádám poněkud explicitnější zmínku o principu nadřazenosti aparátu komunistické strany nad státními institucemi (právě typu ČÚZ, jenž sice představoval formálně nevládní organizaci, jeho činnost však byla plně ovládána komunistickou stranou); diplomantka by například mohla stručně okomentovat fakt, že o všech důležitých krajanských otázkách rozhodovalo předsednictvo (politbyro) ÚV KSČ, které také kontrolovalo obsazování významných postů na – pro fungování ČÚZ klíčovém – ministerstvu zahraničních věcí.

V další části se Charamzová věnuje už samotné komunikaci ČÚZ s krajany, přičemž sleduje hlavní témata a proměny této komunikace tak, jak je odhalil výzkum v archivu.

V páté kapitole analyzuje návštěvy krajanů v Československu a zamýšlí se nad způsobem, jakým byly organizovány. V této kapitole také dle mého názoru leží hlavní přínos celé práce. Diplomantka zde na základě archivních materiálů důvěryhodně popisuje náplň a průběh krajanských dětských (prázdninových) pobytů organizovaných ČÚZ a prokazuje schopnost vyzdvihnout ty historické okolnosti, které jsou důležité pro život jednotlivce. V téže kapitole také zdařile analyzuje např. participaci krajanů na spartakiádách a způsob, kterým ČÚZ krajany k účasti na této nové tradici motivoval (zde se mj. oceňuji diplomantčin dílčí závěr, že část krajanů rozdíl mezi spartakiádou a sokolským sletem patrně vůbec nevnímala, s. 55).

Šestá kapitola je pak de facto shrnutím předešlého a nepřináší nové poznatky. Autorka zde konstatuje, že nástrojem ideologického působení byla jak korespondence, tak návštěvy jednotlivců i krajanských spolků, do výčtu dále zahrnuje propagační materiály a na příkladě třech brožur z počátku šedesátých let se pokouší o jejich obsahovou a stylistickou analýzu (s. 71-74).

Mám zásadní poznámku k názvu diplomové práce, který je podle mě zavádějící. Bylo by přesnější hovořit o kontaktech krajanů s ČÚZ spíš než s Československem, neboť jiný typ komunikace, a zejména jiných původců (s ČÚZ například jistě neudržovali kontakt krajané z řad poúnorové emigrace), práce neanalyzuje. Třebaže autorka v závěru práce (s. 80)

připouští, že ČÚZ komunikoval pouze s krajany nakloněnými československému komunistickému režimu, je tento rozměr v práci nedostatečně zdůrazněn.

Pozitivně naopak vyzdvihují mj. fakt, že diplomová práce takřka beze zbytku splňuje formální náležitosti (je členěna jasně a logicky, způsob citování pramenů a literatury odpovídá požadavkům, atd.)

Závěrem konstatuji, že diplomantka v textu prokázala schopnost vymezit předmět studia a zvolit vhodný způsob k jeho zkoumání. Její práci doporučuji k obhajobě a navrhuji klasifikaci velmi dobře (2).

Praha, 26. srpen 2013

Hana Vondráková Bortlová, Ph.D.